

ครูประสม สุธุทธิ

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ นี้ ช่างประสม สุธุทธิ ครูช่างใหญ่เมืองเพชรบุรี จะมีอายุครบ ๘๕ ปี นับเป็นปูชนียบุคคลของวงการศิลปะไทย ที่ยังมีชีวิตและยังทำงานสอนศิลปะ เขียนลายไทย ให้ช่างปูนปั้นเมืองเพชรรุ่นหลัง นำไปทำเป็นลายปูนปั้นหน้าบัน โบสถ์ วิหารอารามต่างๆ อยู่ถึงปัจจุบัน

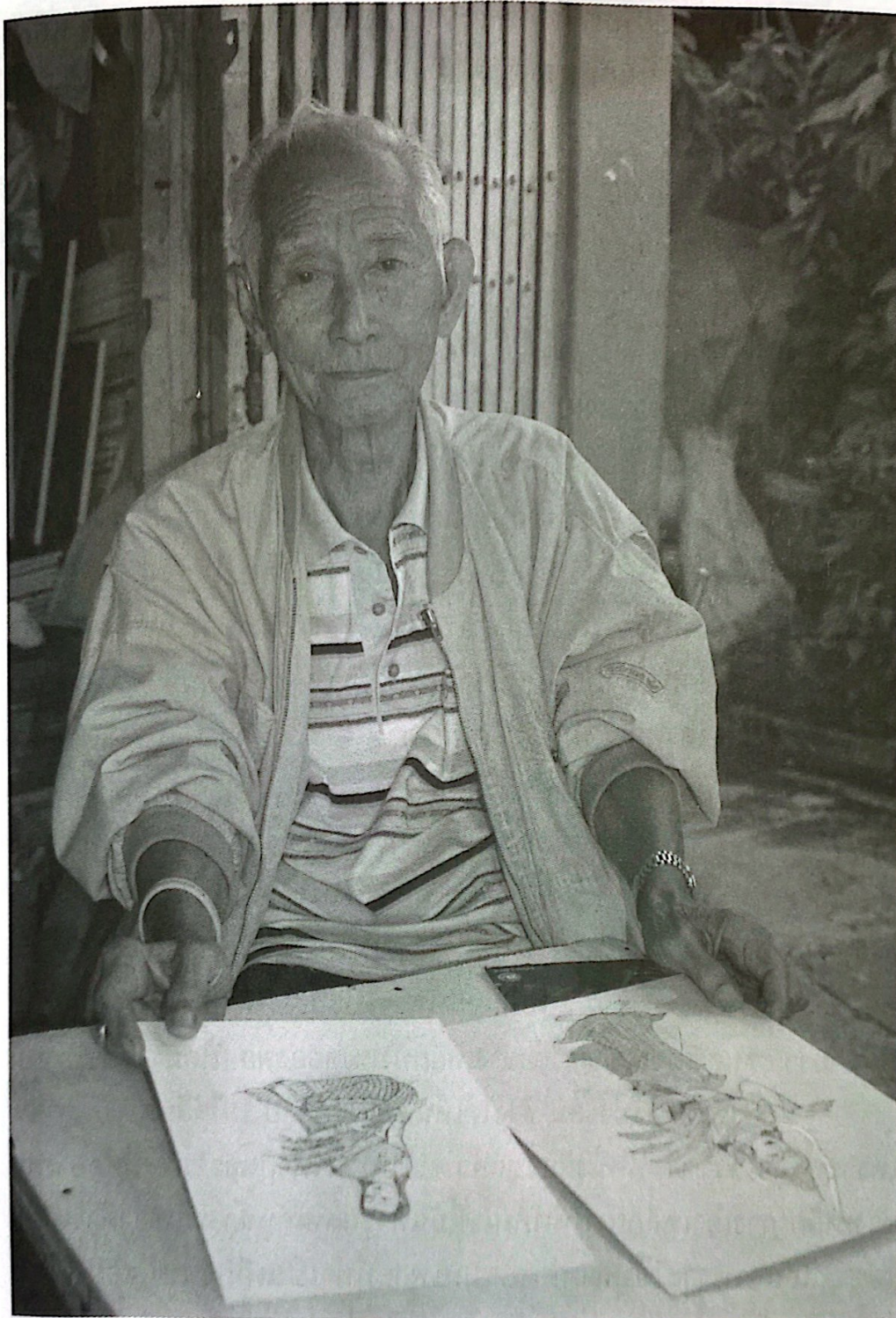
ช่างประสม เป็นคนปีจอ เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่บ้านถนนบันไดอิฐ หน้าวัดคงคาราม ช่างเล่าว่า

“ตอนผมจำความได้ แถวนี้อันนี้มีบ้านผมหลังเดียว ด้านหน้าเป็นคลองเล็กๆ พ่อผมเป็นช่างตีเหล็ก ทำมีด เคียว ขวาน อุปกรณ์การเกษตร แม่ผมเป็นแม่ค้า หาบของไปขายตลาด ในหาบมีหน่อไม้ดอง ของกินต่างๆ สมัยนั้น กว๊านเดียวขามละครึ่งสตางค์ เงินยังมีค่ามาก พ่อแม่ทำงานทั้งปี ได้หยุดงานกันตอนสงกรานต์ คนรุ่นนั้นเขาหยุดงานไปเล่นไฟตอง เป็นประเพณีเลย สงกรานต์ ๕ วัน เล่นกันแต่ไฟ เข้ามาผัวออก เมียออกไปคนละบ่อน บ่อนมีหัว สนุกกันมาก เล่นไฟเพื่อพักผ่อนจริงๆ ทั้ง ๕ วัน ส่วนวันธรรมดา มีเล่นกันบ้าง”

วิชาตีเหล็กของพ่อฉัน ช่างประสมเล่าว่า พ่อได้มาจาก “ขุนศรีเดชะ” ช่างเหล็กเก่าแก่ของเมืองเพชร มีเรื่องเล่าของขุนศรีเดชะว่า นามพระราชทานนี้ได้มารุ่นเดียวกับ “ขุนศรีวิงยศ” ครูช่างใหญ่เมืองเพชรบุรี

ขุนศรีเดชะเป็นคนบ้านบางจาน ฝีมือตีเหล็กเลื่องลือ เวลาที่รัชกาลที่ ๓ เดินทางขึ้นลงไปปราบกบฏปัตตานีภาคใต้ กองทัพจะมาพักแรมกันที่วัดคงคาราม ในชายกทัพลงไป ขุนศรีเดชะจะเป็นคนตีดาบถวาย ตีอุปกรณ์อาวุธจำนวนมากให้กับกองทัพไทยยุคนั้น ส่วนขา กลับจากภาคใต้ เมื่อมาหยุดพักที่เมืองเพชร ทางกองทัพจะให้ทหารจำนวนมากมาบวชล้างบาปฆ่ากบฏบักษีได้ที่วัดคงคารามนี้

เอกลักษณ์ของอาวุธเหล็กสายนี้ ได้สืบทอดมาที่พ่อช่างประสมอย่างเต็มที่ ดังที่ช่างประสมเล่าว่า

ครูช่างประสม สุธงษ์ ผู้เป็นเอตทัคคะ สูดยอด้ฝีมือในการเขียนลายไทย
ออกแบบลายให้ช่างปูนปั้นรุ่นหลังกมามากมายเหลือคณนั้บ
และยังมีฝีมือยอดเยี่ยมที่สุดในการแทงหยวก

“เคียวที่บ้านพ่อจะมีลักษณะวงเคียวเฉพาะตัว ชาวบ้านเรียก ‘เคียวศรีเดชะ’ จะคมกริบตั้งแต่ปลายเคียว หัวเหมือนนกยาง ไม่มีของคนอื่น หากอื่นไม่ได้ ต้องของพ่อประเสริฐเท่านั้น ตัวอย่างให้ดูตอนนี้ไม่มีแล้ว”

พ่อประเสริฐของช่างประสม ทำอาวุธได้ทุกชนิด ดาบ มีด พร้า แม้แต่ปืนแก๊ป ปืนคาบศิลา พ่อก็ทำได้ และวิชาหนึ่งที่พ่อรับมาเต็มๆ จากขุนศรีเดชะก็คือ การทำดาบ “เหล็กน้ำพี้”

ในวัยเด็ก ช่างประสมได้เคยช่วยพ่อตีดาบเหล็กน้ำพี้อยู่หลายครั้ง ซึ่งช่างประสมเล่าถึงความจำในวันวานเอาไว้ว่า

“เหล็กน้ำพี้เป็นการตีดาบ ชุบให้เกิดความแกร่ง พ่อสอนและทำให้ผมดูเลย เวลากลางคืน ๒ ยาม สมัยนั้นไม่มีไฟฟ้า มีแต่ตะเกียง พ่อให้ผมไปซักสบลุ่ม เผาเหล็ก เผาดาบที่ดีเป็นรูปร่างไว้ เอามาเผาให้ร้อน แล้วเอาไปชุบน้ำ วิธีการคือ เหล็กพวกนี้ถูกเผาไฟอ่อนตัว ทิ้งไว้นานจะเหลว ดังนั้นพ่อความร้อนได้ที่ พ่อหยิบดาบแดงๆ มากลึงให้ดู มันมีน้ำกลึงแบบน้ำค้ำบนใบบัว พ่อกลึงเม็ดน้ำให้ลงคมดาบ แล้วพ่อกลึงดาบเฉือนน้ำ ความแกร่งของเหล็กทั้งเล่ม มาอยู่ที่คมดาบตลอดโคนจรดปลาย ตรงนี้แหละที่เรียก เหล็กน้ำพี้”

การชุบดาบดาบเหล็กน้ำพี้ต้องทำตอนกลางคืนมืดจัด อาศัยความมืดถึงจะมองเห็นเม็ดน้ำเหล็กที่กลึงอยู่บนคมดาบได้ ตอนกลางวันเผาเหล็กเดือด มองไม่เห็นเม็ดน้ำเหล็ก จึงชุบเหล็กน้ำพี้ไม่ได้

ขุนศรีเดชะทำดาบแบบนี้แจกทหารไปรบ จึงได้รับพระราชทานราชทินนามว่า “ขุนศรีเดชะ” และวิชาช่างเหล็กทั้งหมดของพ่อ ก็ได้มาจากครูท่านนี้

แต่สำหรับช่างประสม ช่างได้เห็นแต่การตีดาบ ไม่ได้สืบต่อเป็นอาชีพ เพราะพ่อสั่งไว้ว่า เรียนหนังสือจบแล้ว จะไปทำมาหากินอะไรก็ตาม อย่าเป็นช่างเหล็ก การเอาเหล็กเผาให้เป็นน้ำนี้มันทารุณหนักหนา งานของช่างเหล็กได้บุญน้อย เพราะได้บุญแค่ ๓๐% เฉพาะที่ทำเป็นเคียว เป็นจอบ เสียม เครื่องมือกสิกรรม อีก ๗๐% เป็นการทำบาป เพราะทำอาวุธต่างๆ ทั้งมีด ปืน ดาบ ให้เอาไปฆ่าสัตว์ ฆ่าคน

ทั้งที่ถ่ายทอดฝึกปรือวิชาให้กับลูกทั้ง ๘ คนอย่างคล่องแคล่ว แต่เมื่อ

เป็นช่างเหล็กจำเป็นต้องเป็นคนมีบาปมากกว่าได้บุญ พ่อประเสริฐจึงตัดสินใจยุติอาชีพนี้อย่างเด็ดขาดเพื่อไม่ให้สืบต่อไปยังลูกหลาน ด้วยวิธีที่ช่างประสมเล่าว่า

“ตอนนั้นผมอายุได้ ๑๗ ปี พ่ออายุได้ ๕๐ ปี พ่อก็เอาเครื่องมือทำเหล็กทั้งหมด โยนลงสระน้ำวัดคงคาราม สั่งไม่ให้ลูกตีเหล็ก แล้วบอกว่า ถึงตายก็จะคอยดูว่าจะมีลูกคนไหนขัดคำสั่งบ้าง เลยไม่มีลูกคนไหนกล้าทำงานเหล็กต่อไปทำมาหากินอย่างอื่นกันหมด”

สำหรับเหล็กที่เหลือในบ้าน พ่อประเสริฐได้เอาไปสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก ข้ามคลองถวายวัดคงคาราม ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ พ่อประเสริฐยังอยู่มาจนอายุ ๙๓ ปี หลังสิ้นชีวิตไม่นาน สะพานนี้ก็ถูกเทศบาลเมืองเพชรบุรีทุบทิ้งไปในปี พ.ศ. ๒๕๓๑

ในช่วงวัยเด็ก พ่อจะพาช่างประสมไปเลี้ยงอยู่ในวัดคงคาราม ได้นอนตักหลวงปู่ฉุย (พระภิกษุผู้มีชื่อเสียงลือเลื่องของเมืองเพชร) มาตั้งแต่อายุ ๖ เดือน และจุดพลิกผันจากวิถีช่างเหล็กไปสู่ความรักและแรงดลใจในการสร้างสรรค์ศิลปะไทยนั้น ช่างประสมเล่าถึงที่มาว่า

“ผมเริ่มจำความได้ตอนอายุราว ๗ ขวบ วิ่งเล่นดินทรายอยู่ในวัด พ่อแม่มีลูกหลายคน จึงส่งผมกับน้องสาวไปอยู่บ้านยายที่ถนนนอกเพื่อเรียนหนังสือ เพราะอยู่บ้านไม่ได้เรียน บ้านยายอยู่ติดบ้านครูท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นช่างเขียนเอกของเมืองเพชร ทุกเช้าทุกเย็น ผมจะเห็นครูท่านนั้นเขียนงานจิตรกรรมพุทธประวัติ รามเกียรติ์ เห็นทุกวันจนเข้าสมอง ก็เกิดแรงบันดาลใจอยากทำเป็นบ้าง ผมไปขอความรู้จากครู ท่านไม่ให้ ท่านบอก “ไม่ได้โว้ย”

คำปฏิเสธอย่างตัดรอนไม่ไยดีของครูช่างท่านนี้ ฝังใจช่างใหญ่ของเมืองเพชรบุรีมาแล้วหลายคน เป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้มีมานะ กูจะเป็นช่างให้ได้ เด็กชายประสมในวันวานก็เช่นกัน

“คำคำนี้ฝังอยู่ในใจผม ในสมัยเด็กคิดแบบนักเลงๆ ว่า ‘เจ็บใจ’ และคิดว่า ‘สักวันหนึ่ง จะต้องทำให้ได้’ แต่ความจริงแล้ว ผมคิดว่าครูท่านไม่รู้จะสอนเราอย่างไร เพราะแกไม่มีความรู้วิชาครู สอนไม่ถูกว่าจะเอาเทคนิคอะไรสอน ไม่ใช่หวงวิชา”

ตั้งแต่วันนั้น ช่างประสมก็เริ่มเสาะหาครู หากคนเขียนภาพได้มาเป็นครู เคยไปขอวิชาจากครูพิณ อินฟ้าแสง แต่ครูพิณก็ไม่สอนให้ จนไปได้วิชาจาก พระภิกษุรูปหนึ่งที่เดินบิณฑบาตผ่านหน้าบ้านทุกวัน

“พระอาจารย์จันทร์ สุภาโร ท่านผ่านมาเห็นผมนั่งคัดเขียนภาพไทย อยู่ทุกวัน ท่านชอบใจ บอกผมว่า วันอาทิตย์โรงเรียนหยุดให้ขึ้นไปหาท่านบน วัดเขาวัง ท่านจะสอนให้ผมเขียนภาพ ผมก็ดีใจว่าจากนี้เราจะมีครูแล้ว ผม ไปบอกคุณยาย ว่าวันอาทิตย์ผมขอไปอยู่บนวัดเขาวัง จะไปเรียนเขียนภาพ จากพระอาจารย์จันทร์

วิธีถ่ายทอดของพระอาจารย์จันทร์ ที่ช่างประสมจำได้ในวันนี้ก็คือ เด็กชายประสมวัย ๗ ขวบ ขึ้นไปกราบขอฝากตัวเป็นศิษย์ ท่านตอบว่า ขอ รับเป็นลูก ยังไม่ขอรับเป็นศิษย์ เพราะท่านไม่ใช่คนเก่ง ไม่มีผลงานปรากฏใน สายตาประชาชน แต่ท่านมีความรู้ความสามารถในเชิงช่างทั้ง ๑๐ หมู่อย่าง ยอดเยี่ยม พวกเครื่องมือเครื่องใช้ในการเขียน ในการผ่าไม้ ตัดไม้ พระอาจารย์ ทำเองได้หมด

“ตอนผมเจอท่าน ท่านอายุ ๓๐ ปี เป็นคนไร่ส้ม ใกล้เขาวัง ท่านฝีมือ ดี ทำพุ่กัน ดินสอ มีด ท่านทำเองหมดเลย ท่านยังทำเครื่องมือกระบี่กระบอง ดาบมีดจำลอง ท่านทำไว้สอนลูกศิษย์ สอนวิธีรำ วิธีปฏิบัติ ครบหมด แต่พอ ท่านอายุ ๖๐ กว่า ท่านเสียสติ วิชาแก่กล้ามากไร้ไม่รู้ ตอนผมอายุ ๑๘ ท่าน เริ่มสติไม่ดี เวลาออกบิณฑบาต บางครั้งท่านวางบาตร รำกระบี่กระบอง ทำใ ก้ไม่เลิก คนต้องมาตามผมให้ไปกราบเท้าขอร้องให้ท่านกลับวัด ช่วงเสียสติ ท่านเป็นรองเจ้าอาวาสแล้ว ท่านรักษาตัวอยู่หลายปี ผมรู้จากพระเพื่อนกันว่า ท่านเสียสติเพราะท่านมีวิชามากแต่ไม่เคยบูชาครู”

แต่ในวิชาเขียนลายไทยที่พระอาจารย์จันทร์ถ่ายทอดให้ช่างประสมนั้น เป็นไปอย่างดียิ่งและเต็มที ดีสุดเท่าที่ครูคนหนึ่งจะมอบให้ศิษย์ได้

“วิธีการสอนของท่าน เช้าวันอาทิตย์แรกผมไปหาท่านที่วัด มอมแมม ไป หัวยุ่งผมไม่ตัด เสื้อเปื้อน ท่านเอาข้าววัดให้กิน เอาเสื้อไปซักให้ ตัดผมให้ เย็นรีดเสื้อให้สะอาดเรียบร้อย ระหว่างนั้นท่านให้เขียนลายไทย เริ่มแรกที่ผมเรียน

ท่านสอนให้วาดเขียนตัวรามเกียรติ์ กนก นาง ช้าง ลิง ลายไทยทุกชนิด

“ท่านสอนหมดผู้กันทำอย่างไร ท่านทำผู้กัน เย็บเสื้อ ปะผ้า เจ็บใช้ รักษาให้หมด ออกจากบ้านอย่างหนึ่งกลับบ้านอีกอย่าง ท่านเลี้ยงลูกศิษย์ เหมือนลูก ไม่ได้ทำก็แต่การให้เงิน เวลาท่านมอบวิชาให้ใคร ท่านจะครอบครู ให้ด้วย ผมครอบครูจากท่านอาจารย์จันทร์ครบ ทั้งช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างเขียน

“วิชาศิลปะท่านเขียนไม่เก่ง ปฏิบัติไม่เก่ง แต่ท่านสอนให้ลูกศิษย์ทำ เก่ง รู้จริง ปฏิบัติงานได้จริง สามารถถ่ายทอดให้คนอื่นทำได้ เป็นครูแท้ๆ ท่านสอนได้หมดช่างปูน ช่างไม้ เวลาสอน ตอนท่านโมโห ของในมือท่าน ขว้างผนังไม่ได้ขว้างศิษย์ แสดงกิริยากับวัตถุอื่น ท่านได้วิชาจากอาจารย์เป่า วัดพระทรง เป็นรุ่นน้องอาจารย์เป่าไม่กี่วัน และท่านยังได้วิชาจากขรัวอินโข่ง ตอนมาเขียนภาพวัดเขาวัง ผลงานของพระอาจารย์จันทร์ยังมีเหลืออยู่ที่หน้า บันศาลาลดลมมุขบันได ทางขึ้นกุฏิวัดแก่นเหล็ก เป็นภาพพระปรมาภิไธยย่อ ท่านแกะสลักไม้ด้วยมือท่านเอง

“ตอนท่านมรณภาพผมไปกราบรดน้ำเต้า ไม่รดมือ ผมเอาเท้าท่าน วางบนหัว คนมองกันทั่ว ท่านมีบุญคุณกับผมมาก จากพระอาจารย์จันทร์ผม เรียนตั้งแต่อายุ ๗-๑๘ ขวบ เขียนลายไทย เขียนรามเกียรติ์ได้ทุกตัว คนมา เรียนพร้อมกันรุ่นผมมี ๗ คน แต่ไปเป็นตำรวจ ทหารระดับนายพันก็มี ที่ได้ เอาวิชาศิลปะไทยไปใช้จริง มีผมคนเดียว ยังมีที่ได้วิชาช่างไม้ไปเป็นพระวัด เขาวัง แต่ตายไปแล้ว”

ในช่วงสืบหาครูสอนเขียนภาพไทย เมืองเพชรบุรี มีช่างเขียนชั้นเอก อยู่หลายคนที่ช่างประสมกล่าวว่า

“ผมไปตามดูงาน ขโมยความรู้มาหมด จนบอกได้ ใครเขียนภาพ สายไหน เก่งทางไหน